DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-667-9-15

А 4.03 Х В 9 = ШАХ І МАТ ФАХІВЦЯМ З ІСТОРІЇ

Корновенко С. В.
доктор історичних наук, професор,
директор
Науково-дослідний інститут селянства та вивчення аграрної історії
Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького
м. Черкаси, Україна

Фахові знання про спільне минуле, історичні знання – важливий фактор формування нації, успішного протистояння ідеології країни агресора. У такому контексті підготовка фахових істориків, зокрема магістерського рівня, є актуальним і важливим завданням не лише системи освіти, а й національної безпеки.

Зважаючи на це, звернемо увагу на стан справ у зазначеній сфері на прикладі А4.03 та В9, на ті виклики та ризики, що склалися у системі вищої освіти з підготовки істориків на другому освітньому рівні.

Насамперед очевидним є дисбаланс, що уможливлює висновок про академічну несправедливість у частині порушення рівності можливостей вступників. Він виявляється у такому: 1) у відсутності вибору для вступників до магістратури на В9, порівняно зі вступниками на А4.03; 2) у кількості місць державного замовлення на В9 та А4.03; 3) у відсутності особливої підтримки як В9, так і А4.03, порівняно з іншими спеціальностями; 4) у конфлікті об'єкта вивчення В9 та змісту предметного тесту з історії мистецтва.

Проілюструємо ситуацію реальними прикладами. Стосовно першого, у 2025 р., відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 10. 02. 2025 № 168 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2025 році» було ухвалено рішення про запровадження предметних тестів ЄФВВ для спеціальностей галузей знань, зокрема і для А «Освіта» та В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки». Згідно з додатком 8 Наказу – Переліком предметних тестів єдиного вступного фахового випробування для вступу для здобуття ступеня магістра на основі НРК6, НРК7, для галузі знань А на всі спеціальності передбачено складання одного з предметних тестів на вибір вступника. Водночас для всіх спеціальностей галузі знань В, окрім В 11, – предметного тесту з історії мистецтв. Альтернатива вибору для вступників на всі спеціальності галузей знань В відсутня. Наказ передбачає лише один предметний тест [1].

Незмінною зазначена ситуація залишилася і у 2026 р., про що свідчить зміст Наказу Міністерства освіти і науки України від 26.02.2026 № 373 за № 374/45768 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2026 році». Так, згідно з додатком 12 до цього Наказу – Перелік предметних тестів єдиного вступного фахового випробування для вступу для здобуття ступеня магістра на основі НРК6, НРК7, для галузі знань А на всі спеціальності передбачено складання одного з предметних тестів на вибір вступника. Водночас для всіх спеціальностей галузі знань В, окрім В11, – предметного тесту з історії мистецтв. Отже, як і у попередньому році, вступники до магістратури на В9 позбавлені права вибору, порівняно зі вступниками на А4.03 [2].

Стосовно другого. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 7 липня 2025 р. № 812 «Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2025 році» закладами вищої освіти, що перебувають у підпорядкуванні МОН України, для 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями), після зміни шифрів – А4, виділено 2698 місць державного замовлення на денній формі навчання, для 032 Історія та археологія, після зміни шифрів – В9, виділено 199 місць [3].

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2026 р. № 906 «Деякі питання прогнозування потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці, потреби у вступниках та державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів» закладами вищої освіти, що перебувають у підпорядкуванні МОН України, для 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями), після зміни шифрів – А4, виділено 126 місць державного замовлення на денній формі навчання, для 032 Історія та археологія, після зміни шифрів – В9, виділено 67 місць [4].

Порівняння наведених вище показників, попередні обрахунки, переконливо доводять, що більше місць державного замовлення виділено на А 4.03, ніж на В9. На практиці це означає лише одне – на декілька порядків зменшення магістрантів на В 9, порівняно з А 4.03. По суті – держава якщо не демотивує підготовку магістрів-істориків, то, принаймні, не створює належних умов для такої підготовки. Окремі ЗВО не акредитують ОП/ОНП з В9. Натомість за умов воєнного повсякдення та ідеологічного опору країні агресору є реальна потреба у таких фахівцях.

Стосовно третього. Ні у додатку 6 – Перелік спеціальностей, яким надається особлива підтримка Наказу Міністерства освіти і науки України від 10.02.2025 № 168 «Про затвердження Порядку прийому

на навчання для здобуття вищої освіти в 2025 році», ні у додатку 9 – Перелік спеціальностей, яким надається особлива підтримка Наказу Міністерства освіти і науки України від 26.02.2026 № 373 за № 374/45768 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2026 році» як В 9, так і А 4.03, порівняно з іншими спеціальностями, не фігурують як спеціальності, яким надається особлива підтримка. Водночас, як ми зазначали вище, підготовка фахових істориків, зокрема магістерського рівня, є актуальним і важливим завданням не лише системи освіти, а й національної безпеки.

Стосовно четвертого. Відповідно до чинної нормативної бази [2], єдине фахове вступне випробування (далі – ЄФВВ) – форма зовнішнього оцінювання підготовленості особи з певного предметного тесту для вступу на навчання для здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти. За інформацією Українського центру оцінювання якості освіти, ЄФВВ – форма зовнішнього оцінювання підготовленості вступника/ вступниці з певного предметного спрямування для здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти [5]. Онлайн-школа підготовки до ЄВІ, ТЗНК, ЄФВВ та ЄВВ Connected ЄФВВ трактує як один із ключових іспитів під час вступу до магістратури, який визначає рівень фахової підготовки вступника; фахове вступне випробування перевіряє переважно теоретичні знання з обраної спеціальності. Результат цього тесту часто стає вирішальним під час формування конкурсного балу. Тому важливо не лише знати формат іспиту, а й розуміти, який саме предметний тест потрібно складати відповідно до спеціальності [6].

Наказом Міністерства освіти і науки України від 31.12.2025 № 1734 затверджено «Методичні рекомендації щодо відповідності освітніх програм спеціальностям, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, та деталізованим галузям Міжнародної стандартної класифікації освіти ISCED-F 2013 та описів предметних областей спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (далі – Методичні рекомендації). Згідно з ними, об’єктом/ об’єктами вивчення та/або діяльності спеціальності В9 Історія та археологія є причинно-наслідкові зв’язки історичних подій із культурним, політичним, соціальним та економічним розвитком країни, континенту або світу, діяльності персоналій, розвитку науки та ідей, розвитку стародавніх цивілізацій, що базуються на науковому аналіз знахідок, виявлених у землі. До спеціальності зараховуються освітні програми, основний зміст яких стосується: археології, історії України, всесвітньо історії, історії науки та техніки [7].

За логікою, відображеною в наведених вище нормативних документах, предметне поле ЄВФФ на В 9 має відповідати об’єкту/ об’єктам вивчення спеціальності В 9.

Проаналізуємо зміст демонстраційного предметного тесту ЄВФФ «Історія мистецтв» за 2025 і 2026 роки на прикладі окремих тестових питань (кожний за власним бажанням може проаналізувати всі тестові питання). Приклади окремих тестових питань за 2025 р. [8]:

1) Хто з художників-постімпресіоністів розробив техніку, що ґрунтується на оптичному змішуванні крихітних мазків додаткових кольорів в процесі сприйняття картини глядачем?

2) Який з наведених прийомів образної мови характерний для французького неокласицизму XVIII століття?

3) Як можна пояснити зміст настінних малюнків у печерах доби палеоліту?

4) Яким типом храму є собор Софії Київської та храмів монастиря Осіос Лукас у Фокіді (Греція)?

Приклади окремих тестових питань за 2026 р. [9]:

1) Що означає назва «Софія» у контексті собору Софії у Константинополі?

2) Яку стильову рису бароко ілюструє поєднання скульптури, фрески та різьби в оформленні храмового фасаду як єдиного цілого?

3) Що являє собою палета фараона Нармера?

4) Який вид декоративного письма застосував Іван Федоров в «Апостолі»?

Як засвідчує вивчення змісту предметного тесту ЄВФФ «Історія мистецтв» за 2025–2026 рр., його предметне поле не відповідає об’єкту/об’єктам вивчення спеціальності В9. Натомість воно чітко корелюється з об’єктом/об’єктами вивчення спеціальності В4. Згідно з Методичними рекомендаціями, об’єктом/об’єктами вивчення та/або діяльності В4 Образотворче мистецтво та реставрація є візуальні форми творчого вираження, твори образотворчого мистецтва та інших візуальних мистецтв, атрибуція, інтерпретація, опис в образотворчому, інших візуальних мистецтвах, матеріали, процеси й практики їх створення, виробництва та представлення, процеси й практики реставрації та консервації об’єктів мистецтва, культури та історії, крім архітектурно-містобудівних об'єктів, історія образотворчого мистецтва. До спеціальності, зокрема, зараховуються освітні програми, основний зміст яких стосується створення творів образотворчого та сучасного мистецтва, сучасних художніх практик, теорії та історії мистецтва, каліграфії, офорта, живопису, скульптури, інших візуальних форм творчого вираження, реставрації та консервації об’єктів, у тому числі, культурної спадщини та мистецтва, кураторство [7].

У такий спосіб зміст предметного тесту ЄВФФ «Історія мистецтва» не створює умов для виявлення та оцінки знань вступника на

спеціальність В9 Історія та археологія. Відповідно його зміст потребує увідповіднення з об'єктом/об'єктами вивчення спеціальності В9.

Підсумовуючи викладене вище є достатньо об'єктивних підстав констатувати. Ситуація, що склалася у вищій освіті з підготовкою істориків-магістрів В9 є шахово-матова. Наразі шах із серйозною загрозою у наступному ході поставити мат – повністю припинити підготовку магістрів-істориків. Це потребує ґрунтовного корегування. Нині чинний стан є незадовільним. Він демотивує до здобуття знань за В9, позбавляє вступників права вибору вступного випробування. Держава не надає особливої підтримки В9. У частині розподілу місць державного замовлення навіть дискримінує В9, порівняно з А4.03. Зміст предметного тесту ЄВФФ «Історія мистецтва» не є релевантним об'єкту/об'єктам вивчення спеціальності В9.

Можливими кроками стратегії виходу з шахово-матової ситуації навколо В9 можуть бути такі: дати відповідь на запитання: чи потрібні державі магістри-історики? Якщо так, то:

1) створити рівні умови вибору для вступників до магістратури на В9, подібно до вступників на А4.03;

2) збільшити кількість місць державного замовлення на В9;

3) надати особливу підтримку як В9, так і А4.03, подібно до інших спеціальностей, що її мають;

4) увідповіднити зміст предметного тесту ЄВФФ з об'єктом/ об'єктами вивчення В9.

Перелік не є вичерпним і може удосконалюватися під час публічної дискусії та вирішення проблеми. Головне – усунення шахово-матової ситуації з підготовки магістрів-істориків.

Література:

1. НАКАЗ 10.02.2025. № 168 Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2025 році. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0312-25#Text

2. НАКАЗ 26.02.2026 № 373 за № 374/45768 Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2026 році. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0374-26#n680

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 7 липня 2025 р. № 812 Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2025 році. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/812-2025-%D0%BF#Text

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2026 р. № 906 Деякі питання прогнозування потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці, потреби у вступниках та державного замовлення

на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/906-2026-%D0%BF#n179

5. Основне про ЄВІ/ЄФВВ. URL: https://testportal.gov.ua/osnovne-pro-yevi-yefvv-2026/

6. ЄФВВ на магістратуру: кому і який предметний тест потрібно складати. URL: https://connected.com.ua/news/807/

7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 31.12.2025 № 1734 Про затвердження Методичних рекомендацій щодо відповідності освітніх програм спеціальностям, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, та деталізованим галузям Міжнародної стандартної класифікації освіти ISCED-F 2013 та описів предметних областей спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. URL: https://old.nmu.org.ua/ua/content/infrastructure/structural_divisions/science_met_dep/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%20%D0%9C%D0%A0%20%D0%9E%D0%9F%D0%9E.pdf

8. ЄВФФ ІСТОРІЯ МИСТЕЦТВА 2025. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2026/03/YEFVV_2025-Istoriya-mystetstva.pdf

9. Історія мистецтва. URL: https://zno.osvita.ua/master/mystectvo/list.html

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-667-9-16

УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКІ ВЗАЄМИНИ В УКРАЇНСЬКИХ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКАХ З ІСТОРІЇ: РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ТА ОСВІТНІ РИЗИКИ

Крищук Р.
аспірант за спеціальністю 032 – історія та археологія
кафедри всесвітньої історії
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

Сьогодні шкільні підручники вважаються інструментом політики пам’яті з кількох причин. По-перше підручник виступає як носій «канонізованої» історії, він не є нейтральним – відображає державну освітню політику, затверджену Міністерством освіти. У ньому закріплюється офіційна версія минулого, яка стає частиною формування національної ідентичності. Таким чином перетворюючись на своєрідний «канон», який школярі засвоюють як базову правду про історію. Другою